

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СУГЕСТОПЕДІЇ У ПРОФІЛЬНОМУ НАВЧАННІ З ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОНОМІКИ

THE USE OF ELEMENTS OF SUGGESTOPEDIA IN PROFILE TEACHING GEOGRAPHY AND ECONOMICS

У статті акцентовано увагу на викладання географії та економіки в профільній школі з елементами сугестопедії. Обґрунтовано думку про можливість сугестопедії щодо покращення засвоєння учнями економічних знань. Розкрито зміст сугестопедичної технології навчання як моделі, здатної реалізувати завдання концепції профільної школи. Подано методичний аналіз щодо особливості сугестопедії як інноватики. Доведено шляхом анкетування старшокласників та учителів впливовість інноваційної технології на якісний показник знань із географії та економіки. Зазначено, що сугестопедична технологія спрямована на створення оптимальних навчальних умов із використанням резервних можливостей людини і формування економічної компетентності. Показано, що дослідження актуалізовано потребою у використанні інноваційної діяльності для забезпечення конкурентоспроможності старшокласників на сучасному етапі розвитку суспільства.
Ключові слова: географія, економіка, урок, сугестопедія, профільна школа, учні.

технологии на качественный показатель знаний по географии и экономики. Указано, что суггестопедическая технология направлена на создание оптимальных учебных условий с использованием резервных возможностей человека и формирование экономической компетентности. Показано, что исследование актуализировано потребностью в использовании инновационной деятельности для обеспечения конкурентоспособности старшеклассников на современном этапе развития общества.
Ключевые слова: география, экономика, урок, суггестопедия, профильная школа, ученики.

The article focuses on the teaching of geography and Economics in the profile school with elements of suggestopedia. Justified opinion about the possibility of suggestopedia to improve the assimilation of economic knowledge. Revealed the contents suggestopedia learning technology as a model capable of implementing the objectives of the concept of profile school. Presents a methodical analysis of the features of suggestopedia as innovation. The influence of innovative technology on the qualitative indicator of knowledge in geography and Economics is proved by questioning high school students and teachers. It is specified that the technology is directed to creation of optimum educational conditions with use of reserve opportunities of the person and formation of economic competence. It is shown that the study is actualized by the need to use innovation to ensure the competitiveness of high school students at the present stage of development of society.
Key words: geography, economy, class, suggestopedia, profile school, students.

УДК 37.091.33:33+91

Покась Л.А.,
канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри психолого-педагогічних наук
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Цимбаленко Я.С.,
студентка магістратури
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

В статье акцентировано внимание на преподавании географии и экономики в профильной школе с элементами суггестопедии. Обосновано мнение о возможности суггестопедии по улучшению усвоения учащимися экономических знаний. Раскрыто содержание суггестопедической технологии обучения как модели, способной реализовать задачи концепции профильной школы. Представлен методический анализ особенностей суггестопедии как инноватики. Доказано путем анкетирования старшеклассников и учителей влияние инновационной

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У світлі реформування української освіти сьогодні особливого значення набувають питання всебічного розвитку особистості з метою найповнішого використання її здібностей та задатків у підготовці до активних форм життєдіяльності. Тому все частіше перед педагогами постає завдання щодо обґрунтування наукових засад розвитку пізнавальної активності учнів в освітньому процесі. Для розумового розвитку молодого покоління важливо формування не тільки бази знань, але і своєрідних розумових прийомів, операцій, добре відпрацьованих та закріплених, які можна віднести до розряду інтелектуальних умінь. Найголовніше завдання вчителя в будь-якій ситуації – створити в класі творчу атмосферу, умови для успішного навчання. Це насамперед не насильне навчання, а заохочення до пізнання, повага до інтелектуальної сили учня.

Необхідність інтенсифікації шкільного освітнього процесу зумовлює, поруч із застосуванням

традиційних підходів, використання нетрадиційних навчальних прийомів та методів, які включають у педагогічний процес емоційну сферу учня. Водночас пріоритету набувають такі активні методи, як дискусія, ділові ігри, постановка і розв'язання проблемних завдань, психотренінг, медитація, релаксопедія.

Завдання, визначені Національною доктриною розвитку освіти України у XXI ст., Концепцією 12-річної середньої загальноосвітньої школи, орієнтують сучасного вчителя на запровадження таких технологій, які розвивають уміння старшокласників самостійно вчитися, мислити, здатність самореалізації в різних видах творчої діяльності.

Отже, основна суперечність, з якою пов'язана проблема дослідження, полягає в тому, що сучасна педагогічна практика потребує інтенсивних технологій навчання, які б зумовлювали гармонійний розвиток особистості старшокласника, проте рідко використовує відповідні засоби для виконання цих завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам педагогічних технологій присвячено чимало наукових досліджень І. Дичківської, Л. Пироженко, О. Пометун. Ці проблеми розглянуто в публікаціях таких учених: Н. Лескової, С. Капіруліної, С. Пальчевського, Г. Пустовіта, Л. Покась, С. Сисоєвої.

Існує безліч педагогічних технологій навчально-виховного процесу. Серед них найбільш цікава з погляду ефективності і практичної значущості сугестивна технологія, яка є ще малопоширеною [3]. Ця технологія успішно використовується за кордоном: у Болгарії, Німеччині, Канаді, Італії, Сполучених Штатах Америки (далі – США) та країнах Співдружності Незалежних Держав (далі – СНД). Уперше її застосовано в 1966 р. у Болгарії. Основоположником цього напрямку став болгарський учений, доктор медичних наук, лікар-психотерапевт Г. Лозанов. Основи сугестопедії також висвітлено в працях В. М'ясищева, Д. Узнадзе та Б. Паригіна.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження й осмислення теоретичних і практичних основ релаксопедії, яку можна було б використовувати з метою вивчення різних шкільних навчальних предметів, зокрема й економіки, глибокого засвоєння не лише знань, умінь та навичок, а й досвіду емоційно-чуттєвого ставлення до світу, досвіду творчої діяльності, формування на цій основі духовності, економічної грамотності, культури.

Мета статті полягає в дослідженні особливостей впливу сугестопедичного методу на особистісні якості сучасного учня в межах профільного навчання географії й економіки.

Об'єкт дослідження – освітній процес із географії та економіки в профільній школі.

Предмет дослідження – зміст, форми реалізації сугестопедичного навчання як інноваційної технології, здатної впливати на особистість сучасного учня профільної школи.

Мета даної роботи передбачає розв'язання таких дослідницьких завдань:

- здійснити теоретико-методологічний аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури щодо ефективності технології сугестопедичного навчання;
- з'ясувати вплив сугестопедичного навчання на особистість учня під час вивчення навчального матеріалу економічного спрямування;
- обґрунтувати доцільність використання педагогічної технології на уроках географії та економіки в профільній школі.

Виклад основного матеріалу. Намагання вчити легко, радісно й ефективно було властиве кращим представникам педагогічної думки і практики здавна. У боротьбі з нормами Середньовіччя в освіті, що відживають, його, зокрема,

висловив основоположник педагогіки нового часу, автор «Великої дидактики» Я. Коменський (1592–1670 рр.). Обумовивши принцип природовідповідності у вихованні, він першим із педагогів віддав усього себе справі перетворення навчального закладу з місця бездумного зубріння, тілесних покарань, пригнічення дитини на храм розумного радісного навчання [3].

Щоб усунути дизфункцію зайвої напруги в освітньому процесі профільної школи, сприяти розвитку і саморозвитку особистостей учня і вчителя, розвивати позитивне ставлення до географії та економіки, можна використовувати сугестопедичне навчання або ж його компонент – релаксопедичне навчання.

Сугестивна технологія, або сугестологія, є одним із базисних наукових напрямів, теоретичні й експериментальні положення якого формують сугестивну частину педагогіки. Будь-яка педагогічна технологія так чи інакше містить елементи навчання. Сугестивна технологія виокремлює ці елементи як самостійні.

Головним методом цієї технології є метод релаксопедичного навчання. Г. Лозанов розробив сугестопедичну систему в галузі інтенсифікації навчання. Розроблювані методи інтенсивного навчання базуються на взаємодії усвідомлюваних і неусвідомлюваних компонентів психіки в процесі засвоєння та перероблення інформації. Принцип двоплановості та сприйняття навчального матеріалу лежить в основі побудови курсу інтенсивного навчання. Технологія інтенсифікації навчання здійснюється за допомогою релаксопедії в педагогічному процесі завдяки використанню резервів психіки [4].

Сугестивна технологія – це навчання на основі емоційного навчання в стані неспання, що спричиняє надзапам'ятовування. Воно передбачає комплексне використання всіх вербальних і невербальних, зовнішніх і внутрішніх засобів сугестії (навчання) [3]. Реалізація цієї концепції передбачає створення особливих психолого-педагогічних умов навчання людини.

Сугестія – це форма емоційно-вербального керування різними психічними, психофізіологічними та фізіологічними реакціями людини. Тому в сугестивних технологіях широко використовується метод релаксації. Релаксопедичне навчання вигідно вирізняється доступністю та простотою.

Застосування сугестивних засобів у педагогічній практиці може бути спрямоване на три етапи педагогічного процесу: підготовчий етап, етап засвоєння навчального матеріалу, етап активного відтворення засвоєних знань [4].

Під час зниження рівня засвоєння навчального матеріалу має значення не тільки ступінь втомлюваності кожного окремого учня, а й інтенсивність нервових процесів, які визначаються енер-

гетичними можливостями організму. Сугестивне управління працездатністю й енергетичними (психоенергосугестивними) процесами є основним застосуванням сугестії на етапі засвоєння навчального матеріалу. На підготовчому етапі він засвоюється у формі техніки активного сугестивного самоврядування (аутосугестії та психосаморегуляції (далі – ПСР)), на двох наступних етапах він досліджується для активізації процесів засвоєння і репродукції.

Сугестопедичне навчання ґрунтується на трьох основних принципах:

- 1) принцип радості, ненапруженості, концентративної психорелаксації;
- 2) принцип єдності свідомого-парасвідомого й інтегральної мозкової активізації;
- 3) принцип сугестивного взаємозв'язку на рівні резервного комплексу [4].

Усі ці принципи необхідно реалізувати одночасно, в єдності, за допомогою психічних, дидактичних і артистичних засобів. Наприклад, сугестопедія як засіб здатна знімати певні поведінкові й емоційні стереотипи, встановлюється повна довіра в стосунках між учителем і учнем, насамперед, з перших хвилин створюється спокійна, доброзичлива, радісна атмосфера, яка досягається, якщо вчитель входить до класу з добрим настроєм і докладає зусиль, щоби його швидко передати дітям. Розповідь невеличкої дотепної історії, жарт, приказка, вірш, демонстрація веселих малюнків або фотографій, музика, відеоролик знімають втому, напруження і сприяють підвищенню працездатності учнів.

Учителю необхідно коректно і непомітно викликати в старшокласників внутрішню потребу до засвоєння нових знань із географії та економіки. Якщо мотивація грамотно спланована й реалізована з боку вчителя, під час уроку учні працюватимуть набагато активніше і, як результат, краще зрозуміють та засвоять навчальний матеріал економічного змісту.

Спосіб її організації – це добір найцікавіших для учнів випадків, проблем, відеороликів, релаксуючої музики. Також на цьому етапі вчитель може використовувати стислу розповідь, бесіду, демонстрування наочності, нескладні інтерактивні технології («мозковий штурм», «мікрофон»), пізнавальні ігри й ігрові ситуації, уривки з художньої та науково-популярної літератури. Саме це надалі стає своєрідним стимулом для вивчення матеріалу.

Аналіз фахової, психолого-педагогічної літератури показав, що тема на сьогодні є недостатньо дослідженою в галузі методики економічної географії та економіки. Окрім робіт С. Пальчевського, цією проблемою в Україні, у межах географічної науки, ніхто не цікавиться [3]. Запровадження в навчання релаксopedії, в основу якої покладено

спілкування як двосторонній процес, є одним із головних шляхів вирішення завдання модернізації сучасної системи освіти, що передбачає формування здатності до самореалізації у світі, якому притаманні риси інноваційності, складності, мінливості та суперечливості. Головним і визначальним для цієї навчальної технології є конструктивне співробітництво, завдяки якому вони перетворюються з об'єкта викладацької діяльності вчителя на активних суб'єктів власного учіння.

Експериментальна база. Для вивчення впливу нової технології на якість навчання проведено анкетування на базі ліцею «Наукова зміна» міста Києва. Дослідженням було охоплено 25 учителів, які використовують у своїй педагогічній діяльності інноваційні технології, тобто знайомі з методикою сугестопедичного навчання, і 50 учнів 9–10 класів. Це анкетування мало на меті встановити не лише сучасний стан застосування елементів релаксації в освітньому процесі із шкільної географії та економіки, а й інші аспекти впровадження сугестивних технологій. Серед них переваги й недоліки використання, методичні особливості, ступінь зацікавлення школярів, рівень забезпеченості методичними розробками, вплив на особистісні якості учня, як-от: покращення емоційного стану, ступінь зацікавленості, реалізація навчальної і виховної мети, можливість учнів краще проявити себе й ін.

В анкеті для учнів міститься 6 запитань закритого типу.

Рис. 1. Відповіді на перше запитання анкети для учнів

З діаграми бачимо, настільки цікаво і пізнавально сучасному учневі на уроках з елементами сугестопедії: 62% учнів відповіли, що так, їм справді цікаво, 33% – інколи, і лише 5% учнів відповіли «ні». Такі результати можуть слугувати

тому, що вчителі більшою мірою володіють певними професійними навичками в зацікавленні і тим самим мотивації учнів на уроці та наданні їм ефективних знань.

На даній діаграмі можна побачити, що в більшості учнів наявний страх відповіді на уроці. 70% учнів говорять, що іноді, 10% вважають, що почуття страху їм невластиве. Проте 20% учнів зізналися, що страх заважає їм повноцінно відповідати на уроках.

Рис. 2. Відповіді на друге запитання анкети для учнів

Із цієї діаграми видно, що 52% учнів вважають, що їхня активність на уроках з елементами сугестопедії зростає, 28% – інколи зростає, у 20% учнів застосування елементів даної технології не впливає на їхню активність. Ми можемо припустити, що такі результати можуть свідчити про індивідуальні особливості учнів, а також про якість освітнього процесу.

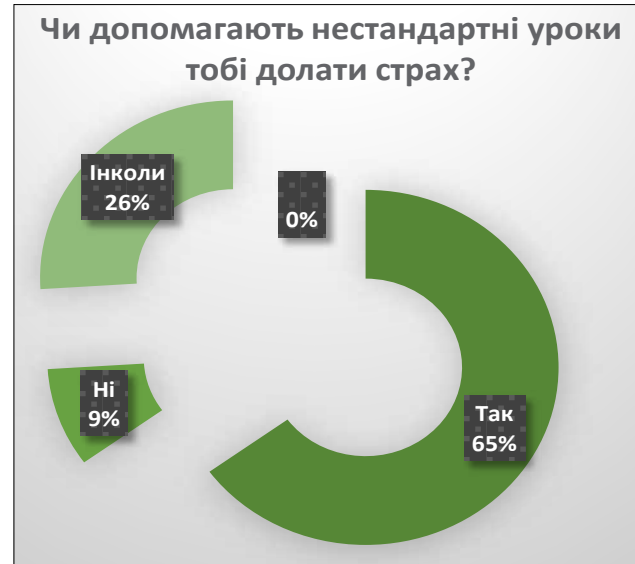

Рис. 4. Відповіді на четверте запитання анкети для учнів

Результати цієї діаграми все ж таки доводять, що нестандартні інноваційні уроки впливають не лише на ефективність та якість засвоєння навчального матеріалу, але і на індивідуальні якості особистості учня. 66% учнів вважають, що нестандартні уроки інколи допомагають подолати страх, проте 30% упевнені в їхній ефективності проти страху, лише 4% учнів відповіли «ні».

Рис. 3. Відповіді на третє запитання анкети для учнів

Рис. 5. Відповіді на п'яте запитання анкети для учнів

Із цієї діаграми зрозуміло, що 65% учнів інколи втомлюють уроки з елементами сугестопедії, 33% – зовсім не втомлюються, і тільки у 2% учнів відповідь була «так». Припускаємо, що такі результати можуть свідчити про рівень активності учнів взагалі, не менш важлива методична і професійна майстерність вчителя в організації і проведенні інноваційних уроків.

Рис. 6. Відповіді на шосте запитання анкети для учнів

На даній діаграмі можна побачити, що використання на уроці музичного супроводу інколи заважає 65% учнів, 32% говорять, що ні, і лише для 3% учнів музика на уроці є недоцільною.

Отже, проанкетувавши учнів, ми з'ясували вплив сугестопедії на особистість сучасного учня. Адже саме від індивідуальних якостей особистості, емоційного стану і залежатиме успішність навчальних досягнень, формування цікавості до навчання, розкриття творчого потенціалу учнів тощо.

В анкеті для вчителів міститься 6 запитань відкритого і закритого типу.

Рис. 7. Відповіді на перше запитання анкети для вчителів

На зображеній діаграмі (Рис. 7) видно, що більшість учителів стикаються із труднощами в побудові нестандартних уроків (70%), у 12% вчителів труднощі виникають саме в організації уроку, можливо, це пов'язано з використанням застарілих методів організації освітнього процесу; 8% учителів усвідомлюють свою потребу в проходженні курсів підвищення кваліфікації. Також є вчителі, в яких труднощі в побудові уроків з елементами релаксopedичного методу не виникають – їх 10%. Ми можемо зробити припущення, що це молоді спеціалісти, які володіють гарними сучасними навичками в побудові нестандартних уроків.

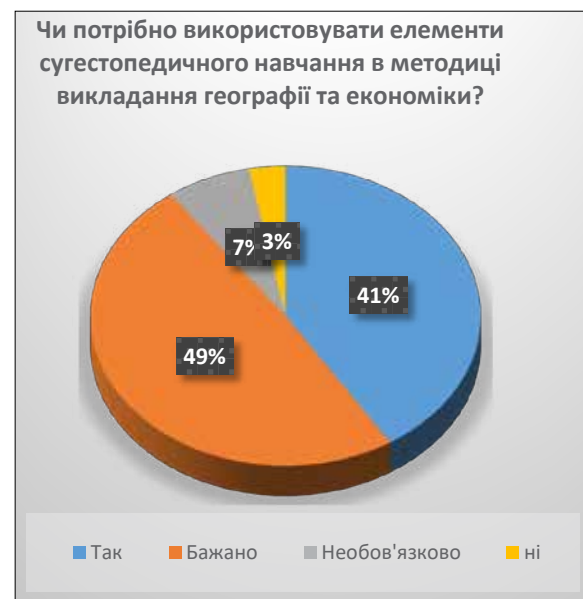

Рис. 8. Відповіді на друге запитання анкети для вчителів

Однозначної відповіді за рис. 8 ми не отримали. Для більшості вчителів використання елементів сугестопедичного навчання в методиці викладання географії є прийнятним і бажаним, і тільки 7% вважають це необов'язковим, а 3% – неприйнятним.

Рис. 9. Відповіді на третє запитання анкети для вчителів

Дана діаграма (Рис. 9) показує, що основними принципами, якими керуються вчителі під час побудови уроків з географії, є принципи креативності і науковості (по 30%), потім іде принцип доступності – 26%, і найменше вчителів дотримуються принципу послідовності – лише 14%.

Рис. 10. Відповіді на четверте запитання анкети для вчителів

Переглянувши Рис. 10, можна виявити, що більшість учителів готові до інноваційної професійної діяльності (45%), 30% учителів частково готові. Проте 25% зазначають, що зовсім не готові до інноваційної професійної діяльності – причиною цього може слугувати небажання змінювати застарілі принципи і методи роботи і впроваджувати нові, більш ефективні.

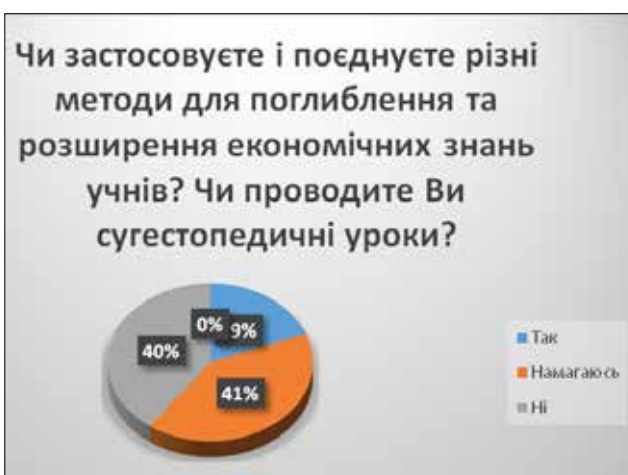

Рис. 11. Відповіді на п'яте запитання анкети для вчителів

Із цієї діаграми (Рис. 11) видно, що сугестопедичні уроки для вчителів є великою рідкістю, оскільки їх проводять лише 19%, проте є і позитив-

ний результат у тому, що 41% вчителів усе ж таки намагаються їх проводити або хоча б застосовувати деякі їхні елементи. А 40% і зовсім не проводять таких уроків.

На **шосте за питання анкети** («Які елементи релаксації Ви застосували б у навчально-виховному процесі з географії та економіки в 9–10 класах? Яким чином вони вплинули б на ефективність засвоєння знань сучасним учнем?») учителі відповіли, що продемонстрували б відеофрагменти з релаксичною музикою, різні аудіозаписи звуків природи, класичну музику, застосували б метод м'язової релаксації. На їхню думку, це б допомогло учню зняти втому і напруження, переключити увагу і зосередитися на засвоєнні навчальної інформації.

Проанкетувавши вчителів, ми з'ясували методичні особливості застосування інноваційної технології. Наступним етапом ми вирішили обґрунтувати доцільність використання даної технології на уроках економіки та географії економічного спрямування в контексті інноватики.

Ми на власному досвіді переконалися в ефективності і доцільності сугестопедичної технології під час її апробації на уроках географії й економіки в ліцеї міста Києва.

Отже, ми дослідили, що сугестопедичне навчання спрямоване на вирішення таких завдань:

1) формування засобами певного навчального предмета особистості учня, здатної:

а) відкрити для самої себе власну внутрішньоінтенційну спрямованість;

б) з допомогою вчителя знаходити шляхи реалізації її засобами цього навчального предмета;

в) на основі навчально-пізнавальної діяльності, узгодженої із внутрішньоінтенційною спрямованістю, розпочати формування автентично доцільного рефлексу цілі й відповідного йому рефлексу свободи;

г) використовувати засоби самопізнання та саморозвитку з метою досягнення глобальної зрілості на перехідних вікових етапах із метою підготовки до повноцінного акме-періоду життя та створення основи для формування високого професіоналізму в майбутньому;

г) формувати економічну культуру, фінансову грамотність;

2) розвитку вмінь учителя:

а) розкривати засобами сугестопедичного навчання відомий у сугестопедії резервний комплекс особистості, який цілісно стимулює учня – його мотиваційну, пізнавальну, особистісну сфери;

б) виявляти засобами навчального предмета внутрішньоінтенційну спрямованість учня, розвивати її цими ж засобами в напрямі автентичної доцільності, що в перспективі дозволяло б розв'язати головну суперечність педагогічного процесу – суперечність між власно-особистісним «хочу» і загальносуспільним «треба»;

в) створювати на психотерапевтичній основі цілісну психологічну оркестрацію, яка б у поєднанні зі звільняючими засобами дидактизованого мистецтва сприяла б цілісній стимуляції особистості учня, включаючи його сферу здоров'я.

Висновки. Засоби сугестопедії потрібно використовувати не лише для засвоєння знань, умінь та навичок, а й для засвоєння досвіду творчої діяльності, досвіду емоційно-чуттєвого ставлення до світу, формування духовності. Це створить можливість для виконання соціальних завдань, поставлених перед сучасною освітою.

Сугестопедичне навчання підвищує результативність старшокласників, тобто впливає на якість навчання, покращує емоційний стан школярів, разом із навчальною метою реалізується і виховна, учні мають можливість краще проявити себе, розвинути в собі підприємницькі здібності, сформувані економічну культуру та грамотність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). *Нормативно-правове забезпечення освіти: у 4 ч.* Харків : Видав. гр. «Основа», 2004. Ч. 1. С. 108–129.
2. Концепція профільного навчання в старшій школі, затв. рішенням колегії М-ва освіти і науки України від 25 вересня 2003 р. № 10/12–2/АПН України. Ін-т педагогіки ; уклад.: Л. Березівська та ін. *Інформаційний збірник МОН України*. 2003. № 24. С. 3–15.
3. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua/about-ministry/47/113/>.
4. Методика використання елементів релаксopedичної технології на уроках географії у 7 класі. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8264>.
5. Пальчевський С. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2008. 496 с.
6. Пальчевський С. Сугестопедагогіка : монографія. Рівне, 2002. 396 с.